

СТВОРЕННЯ МОДЕЛІ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Олена Осадча

викладач кафедри англійської мови для нефілологічних спеціальностей,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна

DEVELOPMENT OF THE MODEL OF STUDENTS' INDEPENDENT WORK UNDER CONDITIONS OF DISTANCE LEARNING

Author: Olena Osadcha

Abstract.

The article deals with the development of the model of students' independent work under conditions of distance learning. The importance of the research into this problem is determined, on the one hand, by the growing possibilities of using various information technologies and, on the other hand by the necessity to adapt to the conditions of today's world where independent work of students is becoming increasingly important. The advantages and disadvantages of distance learning have been explored. The author studied the role of independent work in the formation of the professional competences of students. The issue of modeling in the area of education has been tackled. The approaches to the development of the model of independent work have been identified and analyzed. The components of the model, such as the goal, the tasks, the content, the methods, the means and evaluation of results have been determined and characterized. The prospects of further development of this research are related to the exploration of models of independent work of students majoring in different areas.

ВСТУП

Сьогодні важко уявити навчальний процес без використання інформаційних технологій. Змінюється світ, змінюються умови, цілі та зміст підготовки фахівця.

Оновлення змісту освіти є важливим компонентом розвитку освіти в Україні, яке передбачає його відповідність потребам суспільства та особистості. Сучасний рівень розвитку науки та інформаційних технологій вимагає широкого застосування сучасних форм навчання, таких як дистанційне навчання. Воно ефективне та перспективне, так як його доля зростає з року в рік. Ситуація, яка склалася у світі протягом останнього року, підтвердила необхідність ефективної організації дистанційного навчання, розробки нових дистанційних курсів та навчальних матеріалів та розробки моделі навчального процесу, складовою частиною якого є самостійна робота, у контексті онлайн навчання. Передусім, перед дослідниками постає питання як створити умови, у яких самостійна робота стане засобом самовдосконалення, особистісного росту, підвищення кваліфікації молодого спеціаліста протягом навчання в університеті, дозволить розвинути та сформувані пізнавальні інтереси студентів, стане поштовхом до власних наукових розвідок. Разом з цим, необхідно звертати увагу на формування таких особистісних якостей студента, як доброчесність, відповідальність, спроможність раціонально розподіляти час та планувати свою роботу, дотримуватися термінів виконання робіт.

Актуальність дослідження зумовлена потребою подолання протиріч між необхідністю використання інформаційних технологій та відсутністю достатньої кількості розроблених дистанційних курсів, між можливістю навчатися на відстані та потребою живого спілкування з викладачем, між потребами адекватного та об'єктивного оцінювання знань студентів та впевненістю, що завдання виконуються самостійно. Безперечним є те, що напрацювання науковців та розробників курсів як ніколи раніше визначили основні засади та перспективи розвитку дистанційного навчання, але втім залишається ще широке коло питань, що потребують вивчення.

У пропонованому дослідженні ставимо за мету проаналізувати можливість створення моделі організації самостійної роботи студентів в умовах дистанційного навчання. Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких завдань: 1) визначити переваги та недоліки дистанційного навчання; 2) дослідити роль самостійної роботи у формуванні професійних компетенцій фахівця; 3) проаналізувати підходи до створення моделі навчального процесу та самостійної роботи як його складової; 4) виокремити

компоненти самостійної роботи та охарактеризувати їх. Об'єктивна характеристика компонентів самостійної роботи ґрунтується на аналізі їх місця, контенту та ролі в моделі. У контексті дистанційного навчання доля самостійної роботи зростає. Разом з цим зростають і вимоги до організації самостійної роботи.

1. Дистанційне навчання як джерело організації самостійної роботи студентів

Багатоаспектність і складність проблеми організації дистанційного навчання зумовили її аналіз з різних позицій, таких як психолого-педагогічні засади, соціологічні аспекти, методологічні засади розробки дистанційних курсів, технічне забезпечення процесу, використання сучасних комп'ютерних технологій та можливостей мережі Інтернет. Результати наукових досліджень представлені у працях Г. О. Козлакової [9], Е. С. Полат [13], І. В. Ставицької [16, с. 100–102], В. Ю. Бикова [17], В. В. Вишнівського [4]. В. В. Вишнівський визначає дистанційне навчання як «цілеспрямований інтерактивний асинхронний процес взаємодії суб'єктів і об'єктів навчання між собою та із засобами навчання, причому процес індиферентний до їхнього просторового розташування». Це «нова організація освітнього процесу, що базується на принципі самостійного навчання студента. Середовище навчання характеризується тим, що студенти віддалені від викладача у просторі і часі, водночас вони мають можливість у будь-який момент підтримувати діалог за допомогою засобів телекомунікації [4, с. 17].

Дистанційна освіта має очевидні переваги у порівнянні з очною освітою [12]. Вона є більш гнучкою, бо матеріал можна підбирати з урахуванням рівня підготовки студентів; актуальною, тому що надає можливість використовувати новітні педагогічні та методичні розробки; зручною, так як студенти можуть навчатися у будь-якому місці, без відриву від роботи, не відчуючи обмежень у часі. Дистанційній освіті притаманні модульність, тобто розбиття теми на окремі логічно завершені теми, економічна ефективність, тобто можливість заощаджувати значні кошти, раціональність, так як існує можливість застосовувати великі обсяги інформації, інтерактивність, що означає спілкування студента з викладачем індивідуально. Це посилює мотивацію до навчання. До цього можна додати географічну необмеженість та відсутність психологічних бар'єрів.

Однак, існують і певні недоліки дистанційної освіти. Це висока потреба у ресурсах апаратних засобів, недостатня інтерактивність, недостатня взаємодія студента та викладача, недостатньо оперативний зворотній

зв'язок, невелика кількість ретельно розроблених матеріалів. Це зумовлює необхідність спланованої роботи, що націлена на вдосконалення форм та методів дистанційного навчання.

Безперечно, дистанційна освіта може розглядатися як ефективне джерело організації самостійної роботи студентів, їх самоосвіти, підвищення кваліфікації, оперативного використання баз даних та електронних бібліотек.

Хоча існує багато опцій дистанційного навчання, ми можемо виокремити основні типи, які підтримуються існуючими системами освіти. По-перше, це відеоконференції, коли викладач може безпосередньо взаємодіяти зі студентами на заняттях. Це може бути індивідуальне заняття або клас. По-друге, це синхронне навчання, коли студенти навчаються у встановлений час. По-третє, асинхронне навчання, що представляє собою менш зв'язаний, але й менш обмежений формат. Замість онлайн занять студентам пропонуються навчальні завдання з встановленими термінами виконання. Вони самостійно виконують такі завдання. По-третє, це онлайн курси з відкритим графіком, що є ще одним рівнем гнучкості. Це ідеально підходить для студентів з різними графіками. Далі зупинимось на онлайн курсах з фіксованим часом як типи синхронного курсу, що вимагає від студентів присутності у спеціальній віртуальній локації у встановлений час (наприклад, на вебінарі). На відміну від більш суворих синхронних занять, студенти можуть підключатися та взаємодіяти онлайн. Гібридне навчання є специфічним типом змішаного навчання, при якому студенти отримують однакову інформацію у реальному часі, але деякі студенти присутні на занятті, а деякі навчаються дистанційно.

Вивчення та узагальнення позитивного досвіду дистанційного навчання дозволило зробити висновок про те, що ефективні завдання для дистанційної самостійної роботи характеризуються такими рисами: глибина пізнавальних процесів; повторення матеріалу у різних моделях; систематизація матеріалу у логічно організованих, ієрархічних структурах, так як формування логічних зв'язків підвищує розуміння; використання проблемних задач, так як навчання, націлене на вирішення проблеми дає кращі результати, ніж те, яке націлене на запам'ятовування матеріалу; вмотивованість виконання завдання; урахування дидактичних принципів.

На відміну від аудиторного навчання, дистанційне навчання характеризується віддаленістю студента від викладача (у просторі, у часі, у відносинах). Ціль самостійної роботи – скоротити цю відстань, створити навчальне середовище для великої кількості спеціалістів, забезпечити безперервну освіту.

Спираючись на існуючі дослідження та досвід дистанційної роботи, видається слушним використовувати такі підходи до організації самостійної роботи студента в умовах дистанційного навчання:

1. Ретельне структурування матеріалів курсу. Навчаючись дистанційно, студент повинен мати змогу бачити весь курс від початку до кінця, що робить неможливим змінювати деякі блоки.

2. Визначення кінцевої цілі кожного завдання. Щоб навчання було успішним, студенту важливо знати, чому це завдання важливе, як співвідноситься воно з іншими завданнями, які пізнавальні дії приведуть до цілі, коли можна переходити до наступного завдання. Безперечно, завдання потрібно супроводжувати вичерпними методичними вказівками, щоб зняти труднощі та невпевненість студенти щодо стратегій виконання завдань.

3. Чітке визначення мотиваційної стратегії у межах самостійної роботи для студентів, що навчаються дистанційно. Важливо підкреслити, що студенти можуть бути орієнтовані на виконання завдань, таких як виконання експерименту, збір даних, пошук інформації, у реальному, не віртуальному середовищі, де передбачена особиста взаємодія. У такому разі, режим онлайн – це поле для координації та обміну інформації.

4. Використання інтерактивної стратегії самостійної роботи. Вона поєднує у собі п'ять «і»: інтерактивність (студент – студент, студент – викладач, студент – зміст самостійної роботи), інтроспекцію, інновацію, інтеграцію, інформацію. Це досягається створенням команд, self-study груп, вивченням кейсів, веденням власного журналу, обговоренням результатів.

5. Використання письмових дослідницьких завдань. Ефективним може бути використання таких видів робіт, як домашнє читання з аналізом змісту та мови тексту, напис аналізу фахових статей іноземною мовою, огляд літератури з проблеми. Такі завдання спрямовані на інтеграцію навчального матеріалу та досвіду, який набувають студенти.

2. Підходи до моделювання процесу підготовки фахівця

Євроінтеграція української освіти висуває цілу низку вимог до підготовки сучасного фахівця, який здатний вирішувати складні завдання сьогодення, бути відкритим до нових знань та нового досвіду. У цьому контексті невід'ємною складовою підготовки фахівця є оволодіння ним іноземною мовою на достатньо високому рівні. Наразі існує ситуація, коли фахівець має високий рівень професійної підготовки, але через те, що він недостатньо володіє іноземною мовою, його наукова мобільність обмежується неспроможністю прийняти участь у науковій конференції або підготувати

наукову статтю у виданні, що входить до міжнародних наукометричних баз. Отже, ми можемо стверджувати про існування певних протиріч між потребами суспільства та науки і структурою навчального процесу у вищому навчальному закладі. Одне з завдань нашого дослідження полягає в тому, щоб описати та теоретично обґрунтувати структурні компоненти моделі даного процесу.

Моделювання педагогічних процесів сьогодні набуває все більшого поширення, тому що відкриває горизонти для розглядання не окремих аспектів навчального процесу, а його цілісності, починаючи з моменту постановки цілей до отримання бажаного результату. Створення моделі формування професійної компетентності студентів немовних факультетів в процесі самостійної роботи під час вивчення іноземної мови дасть змогу трансформувати існуючу освітню систему у таку систему, яка б відображала всі складові навчального процесу та механізми їх взаємодії. Дія вважається моделюванням, якщо вона містить такі компоненти, як мету, об'єкт моделювання, саму модель та ознаки, які їй притаманні і залежать від об'єкта моделювання. У нашому випадку у якості об'єкта виступає самостійна робота як складова частина процесу формування професійної компетентності майбутнього фахівця у галузі природничих та інженерно-технічних спеціальностей. Цей процес зазвичай включає 5 основних етапів: початковий, інтеграційний, основний, підсумковий та науково-дослідний.

Моделювання широко застосовується у психолого-педагогічних дослідженнях. Модель – це система елементів, яка відтворює певні сторони, зв'язки, функції предмета дослідження. Вона може розглядатися як уявлена або матеріально реалізована система, яка відображає або відтворює об'єкт дослідження та спроможна замінити його так, що її вивчення надає нам інформацію про цей об'єкт.

Щодо моделі діяльності фахівця, можна виділити гіпотетичну, презентативну і прогностичну моделі. Гіпотетична модель є відображенням кваліфікаційної характеристики, в якій представлені теоретичні вимоги до підготовки фахівця. Цей тип моделі треба перевіряти на практиці навчально-виховного процесу. Презентативна модель містить професійні, емоційно-вольові якості, якими повинен володіти фахівець, і створюється на основі його посадових обов'язків і функцій. Прогностична модель дозволяє будувати прогнози щодо успішності функціонування професіонала та труднощів, з якими він може стикатися під час своєї професійної діяльності. Це дуже важливі аспекти, які треба враховувати під час професійної підготовки у вищому навчальному закладі. У контексті формування іншомовних

компетентностей гіпотетична модель має визначати компетентності, необхідні для комунікативного спілкування іноземною мовою. Презентативна модель визначає можливості впевненої поведінки під час іншомовного спілкування, розуміння особливостей міжкультурного спілкування. Прогностична модель повинна враховувати тенденції та напрямки розвитку науково-технічного прогресу, суспільства та глобалізації. Тому вважається за необхідне навчати студента аналізувати нові умови праці та адаптуватися до них.

У наукових працях представлені класифікації типів моделей реалізації компетентісного підходу у підготовці майбутніх фахівців. Н. Боярчук вважає ефективною модель, яка є:

- 1) за рівнем формалізації представлення інформації – концептуальна, бо вона втілює загальновідомі й нові концепції, виявлені у процесі дослідження;
- 2) за орієнтованістю на відтворення певних аспектів реалізації компетентісного підходу – змішана, така, що поєднує риси процесуальної, функціональної та частково структурної моделі;
- 3) за цілями і завданнями моделювання – дескриптивна: ґрунтується на аналізі й описі процесуальних характеристик реалізації компетентісного підходу; прогностична: описує майбутній результат, що є наслідком відповідно спланованого педагогічного впливу;
- 4) за місцем у структурі наукового пізнання – епістеміологічна: включає не тільки відомі параметри, а й ті ознаки, відношення, функції, обмеження, закономірності, вектори змін, які необхідно дослідити;
- 5) за способом зв'язку між представленими даними – ієрархічно-мережева: організовує дані у вигляді підпорядкованих структур;
- 6) за чинником часу – динамічна: відображає зміни, які відбуваються внаслідок впровадження компетентісного підходу в освітньому просторі;
- 7) за рівнем моделювальної системи – макромодель: акцентує перехід до компетентісного підходу; відображає складну систему суспільних відносин [1].

Через свій потенціал процес моделювання викликає інтерес дослідників протягом останнього часу. Педагогічне моделювання дозволяє спланувати елементи системи, дослідити механізми їх взаємодії, оцінити отримані результати, використовуючи модель перед тим, як застосовувати її у реальних ситуаціях. Проблеми моделювання в педагогіці розглядалися Є. О. Лодатко [10]. У роботі було визначено принципи педагогічного моделювання. Шляхи моделювання планів роботи у професійно-технічних навчальних закладах були розроблені Л. М. Капченко [8]. Фундаментальне дослідження А. В. Семенової присвячено формуванню професійної

компетентності фахівця засобами парадигмального моделювання [14]. У процесі створення моделі формування професійних компетентностей дослідники застосовують різні підходи. Деякі розглядають модель на всіх етапах навчання, інші створюють моделі для окремих дисциплін або для окремих компетентностей. Є різні думки стосовно складових блоків моделі. Так, Г. Р. Гарафутдінова [5] вважає, що це повинні бути змістовний, процесуальний та результативні блоки. Виділяються також діагностичний, мотиваційний, практичний та контрольні етапи. Модель може мати педагогічну, психологічну та організаційну спрямованість. Деякі науковці виділяють когнітивно-технологічний, соціальний, полікультурний, аутопсихологічний та персональні компоненти. Н. М. Болюбаш пропонує виділяти наступні блоки моделі: цільовий, функціональний, змістовий, та психологічний [2]. Ми будемо дотримуватися цієї думки. Цільовий блок містить мету процесу, яка визначається потребами суспільства. Функціональний блок об'єднує освітню, виховну, розвиваючу та інноваційну функції. Освітня функція спрямована на формування системи професійних знань, умінь та навичок, виховна функція формує мотивацію до майбутньої професійної діяльності та професійні цінності, розвиваюча функція впливає на розвиток рис особистості, які є важливими для виконання професійних обов'язків, інноваційна функція розвиває здатність до вирішення нових завдань, адаптації до особливостей професійної діяльності [3]. Змістовий блок відіграє важливу роль в організації та підготовці самостійної роботи, він містить критерії оцінювання досягнень студентів. Психологічний блок визначає рівні взаємодії студента та викладача, студента та навчального середовища, студента та інформаційного середовища.

3. Складові елементи самостійної роботи студентів

Організація самостійної роботи студентів в умовах дистанційного навчання набуває все більшого значення. Фундаментальні наукові дослідження присвячені розгляду оптимізації шляхів цього досить складного процесу. Тому дослідники аналізують теоретичні та методологічні проблеми організації самостійної роботи. Автори висловлюють думку, що один з шляхів її інтенсифікації є розширення діапазону самостійних завдань під час аудиторних занять. Іншим шляхом вважається підвищення активності студентів у позааудиторний час. Ми вважаємо за потрібне створити модель самостійної роботи, спираючись на існуючий досвід дослідників та викладачів та пристосовуючи її до реальних умов дистанційного навчання. Перед тим як створювати модель самостійної роботи, треба дати визначення

цього процесу. Самостійна робота – це сукупність всієї самостійної діяльності студента як у навчальній аудиторії, так і поза її межами, як у контакті з викладачем, так і незалежно, яка спрямована на формування творчого мислення майбутнього професіонала та його пізнавальної активності.

Самостійна робота студентів є особливим типом навчання, яке може характеризуватися умінням ставити ціль, планувати, виконувати певну діяльність та створювати продукт на основі особистого досвіду студентів. Це також збагачення їх особистісного та професійного досвіду. Методологічну основу самостійної роботи складає діяльнісний підхід, який передбачає орієнтацію навчання на вирішення типових та нетипових задач, тобто на реальні ситуації, де потрібно застосовувати знання та вміння на практиці.

Існує декілька критеріїв класифікації самостійної роботи. За характером керівництва з боку викладача розрізняється аудиторна та колективна робота. За рівнем обов'язковості вона може бути обов'язкова, рекомендована, ініційована. За рівнем прояву творчості виділяють репродуктивну, реконструктивну, евристичну та дослідницьку роботу. Самостійну роботу можна також поділити на базову та допоміжну. Базова самостійна робота необхідна для підготовки студента до аудиторних занять, заліків та іспитів. Це робота з конспектами, лекційним матеріалом, електронними джерелами, виконання домашніх завдань, переклад текстів іноземною мовою, вивчення матеріалу, винесеного на самостійне опрацювання. Додаткова самостійна робота націлена на поглиблення знань, аналіз публікацій з предмета, виконання курсової роботи та проєкту, випускної роботи, участь у наукових конференціях [11].

У процесі створення моделі формування професійної компетентності фахівця треба визначитися з поняттям професійної компетенції. Багато дисертаційних досліджень в Україні присвячені розгляду цієї проблеми. Так, Л. М. Дибкова теоретично та експериментально визначила шляхи реалізації індивідуального підходу у формуванні професійної компетенції майбутніх економістів [7]. І. В. Демура розглядає формування професійної компетентності студентів у процесі фахової підготовки. Визначено її структуру та зміст, основні компоненти та критерії формування, створено програму та модель формування професійної компетенції [6].

Компонентами професійної компетентності у контексті оволодіння іноземними мовами є:

- організаційно-технічна компетентність (фундаментальні знання з лексики, граматики, фонетики іноземної мови);
- інформаційно-аналітична компетентність (володіння сучасними

технологіями, розуміння шляхів застосування знань у своїй сфері);

- дослідницька компетентність (володіння уміннями здобувати інформацію, оновлювати та поповнювати знання та розвивати уміння);
- лінгвокраїнознавча компетентність (знання про особливості країни, мова якої вивчається);
- міжкультурна компетентність (знання культур і традицій, особливостей спілкування культурних груп).

Запорукою успішного формування професійної компетентності фахівця, який має високий рівень володіння іноземною мовою є організаційно-педагогічні умови. Це, насамперед, організаційні умови, що включають взаємодію студентів та викладачів під час самостійної роботи на онлайн заняттях у синхронному режимі та в позааудиторний час. По-друге, це змістовні умови, що передбачають інтегрування та структурування знань та умінь, розвиток творчого мислення студентів, порівняння навчальних та реальних ситуацій спілкування, створення інформаційного простору для розширення знань, самонавчання та самоконтроль. Важливо також створити контрольні-оціночні умови, які спрямовані на самооцінку рівня професійної діяльності, оцінка успішності та якості набутих знань. Невід'ємною умовою є діагностичні умови, тобто діагностика досягнень студентів, рівня їх умінь, комунікативних навичок та прогнозування подальшого розвитку.

Модель організації самостійної роботи студентів немовних спеціальностей має містити наступні елементи:

- *цілі* (засвоєння мовних знань та формування компетенцій);
- *задачі* (настанова на виконання самостійної роботи, формування навичок самостійної роботи);
- *зміст* (система вправ репродуктивного та продуктивного характеру з читання, аудіювання, говоріння та письма);
- *методи* (пояснювально-ілюстративний, ілюстративний, проблемного викладання, частково-пошуковий, дослідницький та інформаційно-проектний);
- *засоби* (базові та додаткові підручники та посібники, інтернет-ресурси, робота в Office 365, НМКД дисципліни);
- *вид організації* (під керівництвом викладача та позааудиторна);
- *режими* (студент – викладач, студент – електронний підручник, студент – інтернет-ресурси);
- *контроль* (за рейтинговою системою оцінювання знань студентів).

При визначенні цілей та задач самостійної роботи треба враховувати мотиваційні фактори, такі як усвідомлення необхідності виконання кожного з

видів роботи та можливості застосування набутих знань для подальшого навчання; участь у творчій діяльності, у роботі предметних гуртків; застосування методів, що базуються на організаційно-діяльнісному принципі; участь в олімпіадах, змаганнях, конкурсах, наукових конференціях; застосування мотивуючих факторів контролю знань, які відображаються у рейтинговій системі оцінювання; постійне оновлення завдань, їх градація.

Задачами самостійної роботи є засвоєння теоретичного матеріалу, закріплення та активізація теоретичного матеріалу з використання практичних вправ та завдань, використання набутих знань для прийняття правильного рішення, застосування знань для формування власної позиції, написання реферату, твору, доповіді, статті або тез на конференцію, підготовка до захисту дипломної роботи на іноземній мові.

Система завдань для самостійної роботи з дисципліни «Іноземна мова» для студентів немовних спеціальностей може мати наступний вигляд.

Обов'язковий компонент		Факультативний компонент
Теоретична частина		
Вивчення теоретичного матеріалу з підручників, посібників, передбаченого програмою. Виконання завдань продуктивного та репродуктивного характеру.		Завдання пізнавального характеру, пошук додаткових матеріалів з теми. Завдання проблемного характеру, що стимулюють творче мислення, аналіз та синтез інформації
Практична частина		
Завдання для усіх студентів	Індивідуальні завдання	Завдання за вибором студентів
Виконання базових вправ та завдань з підручника	Підготовка доповідей, презентацій	Творчі та пошукові завдання Участь у студентських наукових гуртках
Професійно-прикладна частина		
Участь у наукових конференціях іноземними мовами, написання наукових статей іноземними мовами, підготовка до захисту дипломних та курсових робіт на іноземних мовах		

Обов'язковий компонент системи завдань планується згідно з навчальною та робочою програмами. У ньому передбачено підготовку студента до аудиторних занять з дисципліни та заходам контролю (поточному, тематичному та підсумковому). Додатковий компонент націлений на

розвиток пізнавальних здібностей студента, розвиток аналітичних навичок.

Практична частина має особливе значення, бо сама природа вивчення іноземних мов визначає необхідність виконання безлічі тренувальних вправ, результатом чого є формування необхідних навичок. Відмічалось, що участь у наукових гуртках, що може розглядатися як самостійна практична робота студентів, сприяє розвитку навичок практичного застосування іноземної мови. І нарешті, прикладна частина дає змогу студентам переконатися в тому, що іноземна мова може бути вагомим інструментом їх академічної мобільності, тобто, брати участь у наукових конференціях з дисципліни, захищати дипломні роботи іноземними мовами. На кафедрі іноземних мов такі заходи стали доброю традицією. Вже декілька років поспіль проводиться конференція для студентів, аспірантів та молодих вчених, де обговорюються актуальні наукові проблеми. Її безліч бажаючих взяти у ній участь, і якість доповідей (найчастіше із застосуванням мультимедійних засобів) помітно зростає, що відмічається і фахівцями відповідних факультетів. Це й є результат кропіткої співпраці студентів та викладачів, у якій самостійна робота відіграє вагомий роль.

В організації самостійної роботи у дистанційному режимі використовуються різні методи навчання, які характеризуються різним ступенем самостійності та творчості студентів. Саме ці критерії треба враховувати при виборі методу.

Пояснювально-ілюстративний метод. Студенти здобувають знання з лекції, з навчальної або методичної літератури, через екранний посібник у «готовому» вигляді. Сприймаючи й осмислюючи факти, оцінки, висновки, вони залишаються в межах репродуктивного (відтворювального) мислення. Такий метод якнайширше застосовують для передавання значного масиву інформації. Його можна використовувати для викладення й засвоєння фактів, підходів, оцінок, висновків.

Репродуктивний метод. Ідеться про застосування вивченого на основі зразка або правила. Діяльність тих, кого навчають, є алгоритмічною, тобто відповідає інструкціям, розпорядженням, правилам – в аналогічних до представленого зразка ситуаціях.

Метод проблемного викладення. Використовуючи будь-які джерела й засоби, педагог, перш ніж викладати матеріал, ставить проблему, формулює пізнавальне завдання, а потім, розкриваючи систему доведень, порівнюючи погляди, різні підходи, показує спосіб розв'язання поставленого завдання. Студенти стають ніби свідками і учасниками наукового пошуку.

Частково-пошуковий, або евристичний метод. Його суть полягає в

організації активного пошуку розв'язання висунутих педагогом (чи самостійно сформульованих) пізнавальних завдань або під керівництвом педагога. Процес мислення набуває продуктивного характеру, але його поетапно скеровує й контролює педагог або самі студенти на основі роботи над комп'ютерними програмами та з навчальними електронними посібниками.

Дослідницький метод. Після аналізу матеріалу, постановки проблем і завдань та короткого усного або письмового інструктажу студенти самостійно вивчають літературу, джерела та виконують інші пошукові дії. Ініціатива, самостійність, творчий пошук виявляються в дослідницькій діяльності найповніше. Методи навчальної роботи безпосередньо переходять у методи, які імітують, а іноді й реалізують науковий пошук.

Особливу увагу у процесі організації самостійної роботи треба приділити *інформаційно-проектному методу*. Сенс цього методу полягає у формулюванні та поетапному виконанні завдань, що поступово ускладнюються. Зазвичай такі завдання мають професійну спрямованість, та їх виконання неможливо без використання сучасних інформаційних технологій. Такі завдання потребують інтеграцію фазових знань та вільного володіння іноземною мовою. Спочатку студенти збирають інформацію, необхідну для виконання завдання та аналізують її. Потім студенти виконують завдання підвищеного рівня складності з використанням міжпредметних зв'язків. Результати таких досліджень можуть бути оформлені як презентації. Презентації завжди викликають зацікавленість студентів, які беруть активну участь в їх обговоренні та аналізі. Міждисциплінарні проекти відносяться до більш високого рівня самостійної роботи та потребують багато часу та поглиблене вивчення студентами фахових дисциплін. Результатом таких проектів може бути створення нових продуктів або удосконалення вже існуючих. Так на факультеті прикладної математики ДНУ імені Олеся Гончара студенти групи ПЗ-16 розробили нове програмне забезпечення, яке може бути використане у стоматологічній практиці. Вони зробили доповідь про це англійською мовою на конференції «Актуальні проблеми сучасної науки» та виступили з презентацією на занятті з іноземної мови. Виконання такого проекту вимагало від студентів вивчення медичного та фізіологічного аспектів питання, знання основ моделювання та уміння представити це англійською мовою. Зрозуміло, що проекти такого масштабу не можуть бути виконані кожним студентом, але такі приклади стимулюють самостійну пізнавально-пошукову роботу та дозволяють трансформувати традиційну освітню парадигму та пристосувати її до нових реалій сучасності.

Засоби організації самостійної роботи об'єднують базовий та додаткові підручники та посібники, інтернет-ресурси, роботу в Office 365 та НМКД дисципліни, банки завдань та тестів з перевірки лексичних та граматичних навичок, а також умінь говоріння, письма, аудіювання та читання, програми для самоконтролю, інформаційні бази з дисципліни. Розробка комплексу науково-методичного забезпечення самостійної роботи є найважливішою умовою її ефективності. На кафедрі проводиться робота, спрямована на забезпечення студентів методично-інструктивними матеріалами для роботи в Office 365. Кожний викладач розробляє тему таким чином, щоб вона містила пояснення та необхідні вправи та завдання для роботи над темою із зазначенням відповідних посилань на підручники та посібники. Використання цих матеріалів було апробовано під час дистанційного навчання у зимовий період. Хоча у цілому ефект був позитивний, ми виявили деякі недоліки у підборі матеріалів та урахуванні рівня труднощів. Це відкриває перспективи для подальшої роботи у цьому напрямку.

Результативність самостійної роботи визначається наявністю відповідних методів її контролю. У межах моделі організації самостійної роботи можна виділити наступні види контролю: вхідний контроль знань та умінь студентів на початку вивчення дисципліни; поточний контроль рівня засвоєння навчального матеріалу; самоконтроль в процесі вивчення дисципліни; підсумковий контроль. Використання комп'ютерних технологій створює широкі можливості для контролю знань студентів, моделювання завдань, їх розподіл за рівнем складності, індивідуального підходу до оцінювання, аналізу успішності кожного студента. Рейтингова система оцінювання знань спрямована на накопичення балів та заохочення студентів до участі у науковій роботі, участі в олімпіадах, конференціях, роботі наукового гуртка та виконання індивідуальних творчих завдань.

Під час планування і організації самостійної роботи студентів треба враховувати, що цей процес буде ефективним, якщо ми перейдемо від формального виконання певних завдань з пасивною участю студента до пізнавальної діяльності з формуванням незалежності, мотивації до навчання та відповідальності за результати освітнього процесу.

ВИСНОВКИ

Здійснений аналіз наукової літератури та досвіду роботи в умовах дистанційного навчання показав значний потенціал самостійної роботи студентів для розвитку їх пізнавальної активності, творчого пошуку, поглиблення набутих теоретичних знань та професійних компетенцій.

Використання комп'ютерних технологій відкриває значні можливості індивідуалізації навчання, доступності більшої кількості навчальних матеріалів, їх постійного оновлення, гнучкості у створенні завдань та об'єктивності оцінювання знань студентів. На потребі створення ефективної моделі організації самостійної роботи в умовах дистанційного навчання, наголошують провідні дослідники у сфері педагогіки, психології, комп'ютерних технологій.

При плануванні організації самостійної роботи доцільно використовувати такі підходи, як ретельне структурування матеріалів курсу, визначення кінцевої цілі кожного завдання, чітке визначення мотиваційної стратегії, використання інтерактивної стратегії самостійної роботи та застосування письмових творчих завдань.

Багатоаспектність і складність проблеми зумовили необхідність її аналізу з позиції моделювання. Моделювання широко застосовується у психолого-педагогічних дослідженнях. Модель – це система елементів, яка відтворює певні сторони, зв'язки, функції предмета дослідження. Ми виділили наступні блоки моделі: цільовий, функціональний, змістовий, та психологічний.

Модель самостійної роботи містить цілі, задачі, зміст, методи, засоби, види організації, режими навчання та контроль результатів. Слушним видається використання таких методів, як пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, методу проблемного викладання, частково-пошукового, дослідницького, інформаційно-проективного. Система самостійної роботи містить теоретичну, практичну та професійно-прикладну частини, в кожній з яких міститься обов'язковий та факультативний елементи. Результативність самостійної роботи визначається наявністю відповідних методів її контролю.

Перспективу подальших досліджень убачаємо у конкретизації видів завдань для самостійної роботи для розвитку певних професійних компетенцій студентів у процесі вивчення іноземної мови в умовах дистанційного навчання.

ЛІТЕРАТУРА

- [1] Боярчук, Н. (2013). Модель формування професійної компетентності майбутніх економістів. *Педагогічні науки*, 1 (57), 89–90.
- [2] Болюбаш, Н. М. (2009). Теоретичні засади формування професійної компетентності майбутніх економістів. *Педагогіка*, 99, т.112, 88–95.
- [3] Болюбаш, Н. М. (2007). Шляхи активізації пізнавальної діяльності студентів в умовах дистанційної форми навчання. *Наукові праці: Науково-методичний журнал, Педагогічні науки*, 58, т. 71. Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 65–70.
- [4] Вишнівський, В. В., Гніденко, М. П., Гайдур, Г. І., Ільїн, О. О. (2014). Організація дистанційного навчання. Створення електронних навчальних курсів та електронних тестів. Київ: ДУТ, 140.
- [5] Гарафутдинова, Г. Р. (2008). Модель формирования профессиональной компетентности выпускника вуза. *Фундаментальные исследования*, 5, 57–59.
- [6] Демура, І. В. (2010). Формування професійної компетентності студентів економічних спеціальностей у процесі фахової підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 20.
- [7] Дибкова, Л. М. (2006). Індивідуальний підхід у формуванні професійної компетентності майбутніх економістів: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 20.
- [8] Капченко, Л. М. (2008). Моделювання планів роботи у професійно-технічних навчальних закладах (умови і принципи). *Народна освіта*, 3 (6). Retrieved from URL: <http://www.nbuv.gov.ua/ejournals/NarOsv/2008-3/index> (дата звернення: 28.02.2021).
- [9] Козлакова, Г. О. (2002). Інформаційно-програмне забезпечення дистанційної освіти: зарубіжний і вітчизняний досвід: Монографія. НАПНУКРАЇНИ. Ін-т вищ. освіти. Київ, 231.
- [10] Лодатко, Є. О. (2010). Моделювання в педагогіці: точки відліку. *Педагогічна наука: історія, теорія, практика, тенденції розвитку: е-журнал*, 1. Retrieved from URL: http://intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical (дата звернення: 20.01.21)
- [11] Осадча, О. В. (2017). Самостійна робота як форма організації навчальної роботи у вищому навчальному закладі. *Праці Всеукраїнської конференції «Актуальні проблеми викладання іноземних мов», ДНУ імені Олеся Гончара*, 56.
- [12] Підвищення кваліфікації керівників освіти за дистанційною формою навчання. За заг. ред. В.В.Олійника (2006). Київ: Логос, 408.
- [13] Полат, Е. С. (2004). Теория и практика дистанционного обучения. М.: Издательский центр «Академия», 416.
- [14] Семенова, А. В. (2007). Формування професійної компетентності фахівців засобами парадигмального моделювання. *Педагогіка вищої школи*. Київ: Знання, 432–446.
- [15] Сисоєва, С. О., Осадча, К. П. (2011). Система дистанційного навчання: порівняльний аналіз навчальних можливостей. Retrieved from URL: <http://www.academia.edu/931578> (дата звернення: 19.12.20)
- [16] Ставицька, І. В. Технології дистанційного навчання (2013). *Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні тенденції викладання іноземних мов у вищій школі: інтерактивні технології навчання»*. Київ: НТУУ «КПІ», 100–102.
- [17] Технологія створення дистанційного курсу: навчальний поібник. Биков В.Ю. [та ін.]; за ред. В.Ю. Бикова та В.М. Кухаренка (2008). Київ: Міленіум, 324.

REFERENCES

- [1] Boiarchuk, N. (2013). Model formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh economistiv. *Pedahohichni nauky*, 1 (57), 89–90.
- [2] Boliubash, N. M. (2009). Teoretychni zasady formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh economistiv. *Pedahohika*, 99, t.112, 88–95.
- [3] Boliubash, N. M. (2007). Shliakhy aktyvizatsii piznavalnoi diialnosti studentiv v umovakh dystantsiinoi formy navchannia. *Naukovi pratsi: Naukovo-metodychnyi zhyrнал, Pedahohichni nauky*, 58, t. 71. Mykolaiv: Vyd-vo MDHU im. P. Mohyly, 65–70.
- [4] Vyshnivskyi, V. V., Hnidenko, M. P., Haidur, H. I., Iliin, O. O. (2014). Orhanizatsiya dystantsiinoho

- navchannia. Stvorennia elektronnykh navchalnykh kursiv ta elektronnykh testiv. Kyiv: DUT, 140.
- [5] Harafutdinova, H. R. (2008). Model formivaniia professionalnoi kompetentnosti vypusknika vuza. *Fundamentalnye issledovaniia*, 5, 57–59.
- [6] Demura, I. V. (2010). Formuvannia profesiinoi kompetentnosti studentiv ekonomichnykh spetsialnostei u protsesi fakhovoi pidhotovky: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk. Kyiv, 20.
- [7] Dybkova, L. M. (2006). Indyvidualnyi pidkhid u formuvanni profesiinoi kompetentnosti maibutnikh ekonomistiv: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk. Kyiv, 20.
- [8] Kapchenko, L. M. (2008). Modeliuvannia planiv roboty u profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladakh (umovy i pryntsypy). *Narodna osvita*, 3 (6). Retrieved from URL: <http://www.nbuv.gov.ua/ejournals/NarOsv/2008-3/index> (data zvernennia: 28.02.2021).
- [9] Kozlakova, H. O. (2002). Informatsiino-prohramne zabezpechennia dystantsiinoi osvity: zarubizhnyi i vitchyzniani dosvid. *Monografiia. NAPNUkrainy. In-t vyshch. osvity*. Kyiv, 231.
- [10] Lodatko, Y. O. (2010). Modeliuvannia v pedahohytsi: tochky vidliku. *Pedahohichna nauka: istoriia, teoriia, praktyka, tendentsii rozvytku: e-zhurnal*, 1. Retrieved from URL: http://intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical (data zvernennia: 20.01.21)
- [11] Osadcha, O. V. (2017). Samostiina robota iak forma orhanizatsii navchalnoi roboty u vyshchomu navchalnomu zakladi. *Pratsi Vseukrainskoi konferentsii "Aktualni problemy vykladannia inozemnykh mov", DNU imeni Olesia Honchara*, 56.
- [12] Pidvyshchennia kvalifikatsii kerivnykiv osvity za dystantsiinoiu formoiu navchannia. Za zag. red. V.V. Oliinyka (2006). Kyiv: Lohos, 408.
- [13] Polat, Y. S. (2004). Teoriia i praktyka dystantsiinoho obuchenii. M.: Izdatelskyi tsentr «Akademiia», 416.
- [14] Semenova, A. V. (2007). Formuvannia profesiinoi kompetentnosti fakhivtsiv zasobamy paradyhmalnogo modeliuvannia. *Pedahohika vyshchoi shkoly*. Kyiv: Znannia, 432–446.
- [15] Sysoieva, S. O., Osadcha, K. P. (2011). Systema dystantsiinoho navchannia: porivnialnyi analiz nachalnykh mozhlyvostei. Retrieved from URL: <http://www.academia.edu/931578> (data zvernennia: 19.12.20)
- [16] Stavytska, I. V. Tekhnolohii dystantsiinoho navchannia (2013). *Materialy VI Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii «Suchasni tendentsii vykladannia inozemnykh mov u vyshchii shkoli: interaktyvni tekhnolohii navchannia»*. Kyiv: NTUU «KPI», 100–102.
- [17] Tekhnolohiia stvorennia dystantsiinoho kursu: navchalnyi posibnyk. Bykov B. Y. [ta in.]; za red. V. Y. Bykova ta V.M. Kukharenka (2008). Kyiv: Milenium, 324.